

ХРИСТО БОТЕВ - "НА ПРОЩАВАНЕ"

ЛЮБОВТА И ОМРАЗТА НА ЛИРИЧЕСКИЯ ГЕРОЙ В СТИХОТВОРЕНИЕТО

Любовта и омразата са две велики чувства, дали творчески импулс на не един поет. Те са дълбоко закодирани в образния свят на Ботевата лирика, в нейния емоционален и идеен подтекст.

Любовта към отечеството, към родния дом и близките е неразривно свързана с омразата към тирана, към робството, към чорбаджии и турци, към тези, дето ще кажат "Нехрани-майка излезе". Любовта на лирическият герой в стихотворението "На прощаване" отключва пространствата на духа и го издига до висотата на подвига, а омразата му дава сили за борба с поробителя и за саможертва в името на свободата. Затова като основен идеен мотив в творбата се налагат тезата за приемственост в революционната борба и заветът към невръстните братя "силно да любят и мразат".

Любовта към отечеството се наследява и се предава от поколение на поколение. Тя просмуква човека още в люлката и го сподиря до юнашкия му гроб в черната земя. Не е случайно изповедното послание на хайдутината бунтовник към майката, наричана в духа на юнашкия фолклор "мале", "майнольо", "мале – майко юнашка". В този идейно-образен контекст задължително присъстват детството – "там, дето аз съм пораснал/и първо мляко засукал", и родината – "там, дето баща и братя/черни чернеят за мене". Ботев тръгва от съкровено интимното, за да направи широки прозрения за социалното, националното и общочовешкото.

Омразата към тирана е вътрешно присъща на Ботевия лирически герой. Той носи "сърце мъжко, юнашко", което "не трае/да гледа турчин, че бесней" над бащино му огнище. Той вече е направил своя съдбовен избор в живота – нарамил е пушка и е тръгнал по пътя на борбата. Готовността му да умре за свободата е негово кредо. Затова и преминаването на Дунава се осмисля като саможертвен акт. Освен граница между роден дом и тежка чужбина, между поробена България и свободната влашка земя, Дунавът е и вътрешна, метафорична граница в душата на юнака. Прекосявайки нея, той напуска нерадостното съществуване на емигранта, скръбта и болката и приема предизвикателството да загине свободен. Символният знак на бунта, вложен в метафората "куршум пропей над село", означава възприемането на революцията като празник и полага началото на една значима традиция в българската литература.

Две възможни реалности, две визии за пътя на борбата излага Ботевият лирически герой в стихотворението "На прощаване" – картината на вероятната гибел и картината на победното завръщане. Свързани, но и разделени, осмислени поотделно и нееднозначно, те очертават един житейски избор, едновременно привилегия и наказание, болка и радост, неописуемо щастие и скръб. "Страшният, но славен" път на борбата съсредоточава в себе си богатството на една човешка личност и драматизма на историческата ситуация.

Картината на вероятната гибел е изнесена на преден план, защото смъртта е естествената спътница на бунтовника. Макар и парадоксално, но да загинеш за свободата на отечеството, да "видиш" месото си "по скали и по орляци" – това е привилегия на храбрите. В полюския, контрастен свят на Ботевата творба любовта и омразата са част от графичния дуализъм на черното и бялото. Черно е турското робство. Черни са очите на либето, но са красиви. Черна е скръбта на близките. Черна е кръвта му. Черна е земята, съхранила спомена за загиналите народни синове. Бял е Дунавът. Бяло е месото на героя по скали и по орляци. Бял кахър ще бъдат грижите на майката от черната неблагодарност на тези, дето ще кажат "Нехрани-майка излезе". Любовта към отечеството и омразата към врага като полюсни чувства сполучливо се вписват в цялостната система от контрасти в стихотворението: между черното и бялото, между картината на вероятната гибел и картината на победното завръщане, между свободата и смъртта, между физическата смърт и духовното безсмъртие, между страшното и славното по пътя на борбата,

между тъжната майка и веселото хоро, между величието на подвига и малодушието на примирението и апатията.

Картината на вероятната гибел е пряко свързана с проблема за избора и с мотива за омразата. Стихът "Аз вече пушка нарамих" означава достатъчно категорично избрания път. Стиховете "каквото сабя покаже/и честта, майко, юнашка" насищат емоционално ситуацията и обясняват решението. И в този смислов контекст идва заветът към невръстните братя "силно да любят и мразат" заедно със заръката "дето срещнат душманин,/сътс куршум да го поздравят,/а пък със сабя помилват...". Две иронични метафори, които ярко разкриват отношението към тиранина и робството.

Подвигът на героя е породен от омраза, но посветен на онези, които обича – старата майка и хубавото либе, бащата и братята, поробеното отечество. Заради тях той рискува живота си и е готов млад да загине... Любовта към отечеството го кара да бъде последователен и да доведе борбата докрай. А героят ясно съзнава, че пътят на борбата не се изчерпва с победното завръщане. "Пътят е страшен, но славен" е послание с многозначителен подтекст. Страшен, защото съзнанието за риска, който поемаш, събужда вътрешната съпротива на човека срещу робството и волята за борба. Славен, защото всеки, който загине за свободата на отечеството, остава безсмъртен в паметта на народа. А това е единствената награда за юнака, изцяло и високо морална. Колко далече е този морал от консумативния морал на модерното общество и колко вярно отразява същината на онази епоха – това време за подвизи, което ражда гении... Противопоставителният съюз "но" не разделя, а напротив – обединява страшното и славното по пътя на борбата в една неразделна сплав.

Високите категории, до които се домогва Ботевият лирически герой от стихотворението "На прощаване", са правдата и свободата. В измеренията на подвига те са едновременно велики и обикновени. Или по-скоро величието им се дължи на тяхната обикновеност и достъпност. Подвигът на юнака е морален пример за съвременниците и потомците. Той е модел за подражание, път за следване. Свободата и смъртта засияват поновому, озарени от блясъка на саможертвата. Любовта и омразата изпълват пространството на живота и укрепват волята за борба. Те населяват дори отвъдното със своите призрачни и мамещи сенки...

Чрез любовта и омразата, чрез техните рефлексии и преображения стихотворението "На прощаване" разкрива огромните пространства на българския космос, драматизма на българската съдба. То е вечно като родината.

Помагало по литература за изпита след 7. клас (Ангел Малинов)